

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

Мастер рад

**Тема: Византија и Нормани у време Првог и Другог
крсташког рата**

Ментор:
др Влада Станковић

студент:
Никола Петковић ИС 17-2

Београд, 2018.

Садржај

Списак скраћеница.....	2
Сажетак	5
Увод.....	6
1. Однос Византије и Нормана пре крсташких ратова	7
2. Византија уочи Првог крсташког рата.....	13
3. Боемунд Тарентски	17
4. Односи Византије и Нормана у Првом крсташком рату.....	24
5. Византија уочи Другог крсташког рата	34
6. Односи Византије и Нормана у Другом крсташком рату	37
7. Византија и Нормани након Првог и Другог крсташког рата	41
12. Закључак	46
Списак извора и литературе.....	48

Списак скраћеница

Alexias - Alexias: Anna Comnena, translated by E.R.A Sewter, *The Alexiad*, London, 1969.

John Kinnamos - John Kinnamos, translated by: Charles M. Brand, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, New York, 1976.

Nicéphore Bryennios Histoire - Nicéphore Bryennios Histoire; introduction, texte, traduction et notes, ed. and trans. P. Gautier, Bruxelles: Byzantion, 1975.

Ферјанчић, *Теодор Продром* - Божидар Ферјанчић, *Теодор Продром*, у: Јованка Калић, Божидар Ферејанчић, Нинослава Радошевић Максимовић, *Византијски извори за историју народа Југославије*, 1971.

Калић, *Јован Кинам* - Јованка Калић, *Историјски списи - Јован Кинам*, у: *Јованка Калић, Божидар Ферејанчић, Нинослава Радошевић Максимовић, Византијски извори за историју народа Југославије*, 1971.

Vasiliev, *History* - Alexander Vasiliev, *History of the Byzantine empire*, 1952.

Малуф, *Крсташки ратови* - Амин Малуф, *Крсташки ратови у очима Арапа*, Београд, 2006.

Николов, *Между Рим и Константинопол* - Ангел Николов, *Между Рим и Константинопол - Из антикатолическата литература в България и славянския православен свят (XI–XVII в.)*, София, 2016.

August, *The First Crusade* - August Charles Krey, *The First Crusade*, London, 1921.

Станковић, *Комнини у Цариграду* - Влада Станковић, *Комнини у Цариграду (1057-1180), Еволуција једне владарске породице*, Београд 2006.

Станковић, *Срби у поезији* - Влада Станковић, *Срби у поезији Теодора Продрома и Анонима Манганског*, ЗРВИ, vol. XLIII, (2006) 437-450.

Острогорски, *Историја Византије* - Георгије Острогорски, *Историја Византије*, Београд, 1959.

Theotokis, *Bohemond of Taranto's* - Georgios Theotokis, '*Bohemond of Taranto's 1107-8 campaign in Byzantine Illyria – can it be viewed as a Crusade?*', 2012, 72-81.

Philips, *The Crusaders*, Jonathan Philips, *The Crusades 1095 – 1197*, Great Britain, 2002.

Grabar, *The Oxford Dictionary* - Oleg Grabar, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, 1991.

Magdalino, *The empire of Manuel I Komnenos* - Paulo Magdalino, *The empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, UK, 1993.

Gautier, *Le synode* - Paul Gautier, *Le synode des Blachernes, Etude prosopographique*, Vol. 29, 1971. pp. 213-284.

Frankopan, *The imperial governors* - Peter Frankopan, *The imperial governors of Dyrrakhion in the reign of Alexios I Komnenos*, vol. 26, (2002) pp. 65- 103.

Радић, *Страх* - Радивој Радић, *Страх у позној Византији 1180-1453*, Београд, 2000.

Гресе, *Крсташка епопеја* - Рене Гресе, *Крсташка епопеја*, Нови Сад, 2004.

Пеинтер, *Историја* - Синди Пеинтер, *Историја средњег века (284-1500)*, Београд, 1997.

Runciman, *The First Crusade* - Steven Runciman, "*The First Crusades: Constantinople to Antioch*" у: *A History of the Crusade. Volume I: The First Hundred Years (edited by Kenneth M. Setton)*, Madison – Milwaukee – London, 1969.

Runciman, *A History* - Steven Runciman, *A History of the Crusades*, New York, 1995.

Gregory, *A History* - Timothy Gregory, *A History of Byzantium*, USA – UK – Australia, 2005.

The *Gesta Tankredi* - The *Gesta Tankredi* of Ralph of Caen, translated by Bernard Bashrach & David Bachrash, USA, 2005.

Холмс, *Оксфордска историја* - Џорџ Холмс, *Оксфордска историја средњовековне Европе*, Београд, 1998.

Дил, *Византијске слике* - Шарл Дил, *Византијске слике*, Београд, 1991.

Сажетак

Папа Урбан II је са циљем да се ослободи Христов гроб и свети град Јерусалим од власти муслимана покренуо Први крсташки рат, који је трајао од 1096. до 1099. године. Крсташи су током овог похода освојили Јерусалим, Едесу и Антиохију. Реч је о једином крсташком рату у коме је био испуњен циљ који је задат, а то је ослобађање Јерусалима. Издавајала су се тројица војсковођа и њихови путеви према Цариграду су били следећи: Готфрид Бујонски који се са војском кретао дуж Дунава, преко Угарске и Србије; Рејмонд Тулушки и Иго који су ишли преко Алпа, кроз Италију у Далмацију и Боемунд Тарентски који је ишао преко Јадранског мора од Апулије до Драча, а потом копном до Цариграда. Сукоби између Нормана и византије, који су претходили Првом крсташком рату, су били привремено прекинути услед крсташких ратова када је дошло до уједињавања хришћанску Европу. Нормани су представљали савезнике Византије током Првог крсташког рата. Боемунд Тарентски је заслужан за победу Крсташа у бици код Дорилеја, и одиграо је најзначајнију улогу приликом заузимања Антиохије, и на тај начин постао први владар кнежевине Антиохије. Након завршетка Првог Крсташког рата, Боемунд је 1107. године покренуо нови поход на Византију. Сакупио је добровољце, које је повео у Албанију. Том приликом Алексије му је нанео пораз и приморао га на мир потписивање Деволског споразума. Током Другог крсташког рата који је трајао од 1147. до 1149. године, Нормани су имали жељу да освоје упоришта на територији Балкана што се завршили неуспехом. На исти начин су се завршили и покушаји Византијаца да поврате поседе на територији Италије.

Кључне речи: Нормани, Византија, Први крсташки рат, Други крсташки рат, односи

Увод

Крсташки ратови били су низ верских ратова између хришћана и муслимана, који су почели првенствено да би осигурали контролу над светињским местима која су се сматрала светим за обе групе. Осам главних крсташких експедиција догодило се између 1096. и 1291. године Крвави, насилни и често немилосрдни сукоби покренули су статус европских хришћана, чинећи их главним играчима у борби за земљиште на Блиском истоку.

Предмет истраживања теме усмерен је на односе између Византије и Нормана у Првом и Другом крсташком рату. Главни циљ је да се на што бољи начин прикажу међусобни односи између Византије и Нормана у Првом и Другом крсташком рату. Приликом израде рада примењен је метод истраживања, који узима у обзир основне чињенице: хронологију догађаја и њихов развој. Након прикупљања изворне грађе, приступљено је анализи података уз коришћење доступне литературе.

Рад се састоји од седам централних поглавља. Прво централно поглавље носи назив *Однос Византије и Нормана пре крсташких ратова*. У овом поглављу фокус је на односу Византије и Нормана пре крсташких ратова. Друго централно поглавље носи назив *Византија уочи Првог крсташког рата*. Ту се говори о политичкој и територијалној ситуацији у Византијском царству. Треће централно поглавље носи назив *Боемунд Тарентски*. У овом поглављу пажња је усмерена на његов однос са Византијом, као и његову саму личност. Четврто централно поглавље носи назив *Односи Византије и Нормана у Првом крсташком рату*. У њему је пажња усмерена на међусобне односе током Првог крсташког рата. Пето централно поглавље носи назив *Византија уочи Другог крсташког рата*. У овом делу описана је о политичка и територијална ситуација уочи Другог крсташког рата. Шесто централно поглавље би носи назив *Односи Византије и Нормана у Другом крсташком рату*. Поглавље говори о њиховим међусобним односима током Другог крсташког рата. Седмо централно поглавље носи назив *Византија и Нормани након Првог и Другог крсташког рата*. У њему је дат опис њихових међусобних односа након крсташких ратова, као и о последица тих односа.

1. Однос Византије и Нормана пре крсташких ратова

На територији јужне Италије, постојао је најнепосреднији додир између муслимана и народа Западне Европе, изван Шпаније. Током IX века од стране муслимана је освојена Сицилија и послати су снажни пљачкашки одреди на територију италијанског копна. Том приликом дошло је до заузимања бројних градова, ужасног пљачкања унутрашњости земље, како би се на крају догодило и пустошење самог Рима. Након тога су протерани од стране папске војске, коју је потпомогла флота Византије. Међутим, територија Јужне Италије остала је у стању великог политичког нереда. На њој су постојале области над којима су управу имали византијски чиновници, али и крајеви који субили под управом лангобардских главара. Они су међусобно непрестано водили мале ратове.¹

Нормански витезови се први пут појављују јужно од Гариљана 1017. године, и тада су представљали копљанике за изнајмљивање, односно мале групе људи из скоро безначајних породица са територије Нормандије, које су се бориле за свакога ко би обећао плен. Убрзо након тога, Норманима се указала прилика за обезбеђивање трајнијих награда. Рајнулф, Нормански витез, постао је гроф од Авера 1030. године, што је представљало знак да они почну трајно да се насељавају.²

На почетку XI века, приликом повратка са ходочашћа у Јерусалим, један одред норманских витезова јем током проласка кроз територију јужне Италије, открио на овој територији средину која ће талентима које они поседују да омогући пун замах. Међу овим пустоловима налазила су се тројица браће: Виљем, Дрого и Онфроа, који су били синови ситног нормандског господара Танкреда де Отвила. На почетку су нормански витезови представљали прости најамнике који су се борили за онога ко им највише понуди, међутим ускоро су грабили земљу за себе. У време смрти најстаријег од браће, Виљема, 1046. године, он је био господар Апулије.³

¹ Синди Пеинтер, *Историја средњег века (284-1500)*, Београд, 1997, 228.

² Џорџ Холмс, *Оксфордска историја средњовековне Европе*, Београд, 1998, 199.

³ Пеинтер, *Историја*, 228.

У међувремену браћа су кући упућивала одушевљене вести везано за могућности које су за ваљане витезове створене на територији јужне Италије⁴ На састанку у Капуи 1047. године, у присуству цара Хенриха III, изашло се у сусрет захтевима које су имали Нормани, тако да се обезбедило потврђивање њихових права и поседа. Овај чин је имао за циљ истицање права цара да распоређује људе у Италији⁵, али је уствари представљао "законски признато територијално присуство Нормана, без обзира на права оних чију су земљу насилно освојили".⁶

Онфроа, који је представљао последњег из групе Отвила, умро је током 1057. године. Роберт Гвискард га је наследио у грофовији Апулији.⁷ Роберт Гвискард је у делу Ане Комнин, Алексијада, повезан са норманским пореклом. Описан је у виду човека који је имао тиранску нарав, који је био просјак и скитница, који је водио порекло из Норманије.⁸ Његово порекло је било варварско и према свему је било је неодговарајуће аспирацијама које је он имао да се домогне римског скиптра, поново наглашавајући да је био безначајног, неугледног порекла, тиранске нарави и превртљиве душе – "Ὁ Ρομπέρτος οὗτος Νορμάνος τὸ γένος, τὴν τύχην ἄσημος, τὴν γνώμην τυρρανικός, τὴν ψυχὴν πανουργότατος..."⁹ Екскурс у коме је дат осврт на Гвискардове почетке служи управо да ојача идеју о варљивој, злој и похлепној природи овог Норманина, чији је сам почетак живота био обојен многим убиствима и проливањем крви.¹⁰ У Алексијади је такође описано да је Роберт Гвискард у борби против Византије био вођен бесом, срџбом и гневом, и да је то довело до покретања великог рата против Алексија Комнина: "ἦν γὰρ ὁ Ρομπέρτος οὗτος τᾶλλα μὲν εὐψυχότατός τε καὶ φιλοκινδυνότατος, πικρίας δὲ ὅλος ἄνθρωπος καὶ ἐν ῥίσιν ἐπικαθήμενον ἔχων τὸν χόλον καὶ τὴν καρδίαν μεστήν θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἔμπλεων καὶ οὕτως ἔχων περὶ τοὺς πολεμίους..."¹¹

⁴ Пеинтер, *Историја*, 228.

⁵ Холмс, *Оксфордска историја*, 199.

⁶ Холмс, *Оксфордска историја*, 201.

⁷ Пеинтер, *Историја*, 228.

⁸ Alexias I 10,1 (16.18)

⁹ Alexias I 10,4 (40.42)

¹⁰ Alexias I 11,1 (62.63)

¹¹ Alexias IV 8,2 (97.5)

Са друге стране, у Византији, Исак Комнин је 1057. године свргао последњег цара македонске династије. Упркос томе, он није успео да се задржи на власти довољно дуго како би успео да поправи лоше стање које је било присутно на територији Царства. Наиме, реч је о томе да су Бугари са времена на време устајали на побуну, Нормани продирали на територију јужне Италије, Турци упадали на источну територију Мале Азије, док је златна номизма, током времена владавине Константина IX Мономаха (1042.-1055. године), први пут од како је установљена од стране Александра Великог, почела полако да губи вредност. Током владавине слабог Константина X Дука, стање је постајало све теже, тако да је власт на крају била узурпирана од стране Романа Диогена, који је решио да сакупи најбољу војску која је била могућа у том тренутку, како би једном заувек савладао Арсланове Турке Селцуке. Јужно од Теодисиопоља, 19. јула 1071. године на бојном пољу код Манцикерта, најугледнији племићи су, услед подстрека клана породице Дука, напустили редове Византије током јаке борбе. Роман Диоген био је бачен у тамницу, и том приликом три четвртине територије Мале Азије пало у руке Турака.

Услед неопходности обнављања јаке власти у Цариграду и слабљења златног новца, на престо долази нећак Исака Комнина, Алексије, који је на престо ступио 1081. године и на тај начин утемељио династију која ће на власти бити до 1185. године. Све расположиве снаге морао је усмерити на борбу са Норманима, обзиром да је после освајања области Византије у јужној Италији, Роберт Гвискард освајања усмерио у правцу источне обале Јадрана. Овај нормански војвода за крајњи циљ имао је да освоји Византијско царство. Као његова прва мета наметнуо се Драч, одакле се отварао пут према Цариграду.¹² Нормани су тада прешли преко Јадранског мора и опседали луку Драч, која је била крајња тачка пута *Via Egnatia*, који је од Цариграда, преко Солуна, водио преко територије Балканског полуострва. Алексије I је био принуђен на препакивање црквених судова у новац како би могао да плати војску, која је била састављена већином од страних најамника, од којих су знатан део били енглески Нормани. Борба није могла бити вођена само са тим снагама, тако да се цар усредредио

¹² Георгије Острогорски, *Историја Византије*, Београд, 1959, 337.

на потрагу за савезницима. Преговоре је водио са папом Григоријем VII и царем Хенриком IV.¹³

У складу са чињеницом да није поседовао морнарицу, Алексије I се обратио Млечима за помоћ. Млеци су првенствено, услед чињенице да су били поморска сила, тежили ка осигурању слободе кретања на територији Јадранског мора, и спречавању било које силе да се учврсти на некој од обала Јадранског мора. Управо оно што је Роберт Гвискард покушавао да уради, што га је учинило заједничким непријатељем Византије и Млетака, у том тренутку. Византији је помоћ млетачке поморске снаге била значајна, обзиром да је услед лошег стања флоте, на терититорији мора она била у потпуности немоћна.¹⁴

Алексије је поставио Георгија на положај браниоца Драча. И поред тога што је он у том тренутку морао бити млад за ако значајан положај, Ана Комнина му је приписала искуство великог ратног стратега, који се истакао у "хиљаде успешних битака на Истоку" – Ὁ δὲ γε Παλαιολόγος Γεώργιος γενναῖος ὢν ἀνὴρ καὶ στρατηγικὴν πᾶσαν ἐξησκημένος, μυρίους δὲ πολέμους ἀγωνισάμενος περὶ τὴν ἕω καὶ νικητῆς ἀναδειχθείς, ἀκατάπληκτος ὢν¹⁵, она је на овај начин покушала да оправда Алексијеву одлуку.

И поред свих напора, Георгије Палеолог није успевао да одбије нападе које је вршила Гвискардова војска, нити да прекине опсаду Драча. Ана Комнина истиче да је он ратовао даноноћно: "περιπολεύων διὰ πάσης νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐλαγρθπνεῖν"¹⁶ Да је ситуација била изван његове контроле говори на првом месту позивање у помоћ Млечана, а такође и покрет војске под командом цара лично, који је први пут напустио престоницу због војне офанзиве на Балкану, препустивши администрацију брату Исаку.¹⁷ Током ратних операција око Драча Георгије се истакао тако што се директно сукобио са непријатељем, напустивши Драч. Том приликом се он борио ван зидина града – "ὁ Παλαιολόγος ἐξελθὼν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ κάστρου Δυρραχίου μαχόμενος ἦν μετ'

¹³ Острогорски, *Историја Византије*, 337.

¹⁴ Острогорски, *Историја Византије*, 337.

¹⁵ Alexias IV 1,1 (11.14)

¹⁶ Alexias IV 1,1 (18)

¹⁷ Alexias IV 4,1 (91.93)

αὐτῶν".¹⁸ Георгијева епска борба око Драча била је уоквирена уз помоћ завршног чина ове кратке али упечатљиве епизоде када је успео у запаљивању огромне опсадне дрвене куле која се саграђена од стране Гвискарда у намери да се из ње спроведу завршне операције освајања града.¹⁹ Приликом доласка Алексија са завидном војском, дошло је до поновног истицања Георгија, када му је додељена улога главног саветника и стратега. Алексије се Георгију обратио са питањем да ли треба да се упусти са Гвискардом у директну борбу: "τούτου δὲ πάντα αὐτῷ διασαφήσαντος ἡρώτα, εἰ χρὴ τὸν μετ' αὐτοῦ ἀποθαρρῆσαι πόλεμον. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτον ἀνένευε τέως"²⁰, и том приликом послушао је његов савет. Истовремено, његов савет је био подржан и од стране оних који су поседовали много искуства у оквиру ратних питања: "Ἀλλὰ καὶ τινες τῶν περὶ τὰ πολεμικὰ πεῖραν ἐκ μακροῦ χρόνου ἐσχηκότων".²¹

Пред крај 1077. године Алексије Комнин, закључио је да му је најкориснија женидба како би дошао до престола. Он је оженио младу Ирину Дуку, ћерку Андроника Дуке. Учинио је то упркос противљењу његове мајке. Након тога је 1081. године оборио с власти Нићифора Вотанијата..²²

После победе над царском војском у октобру 1081. године, Роберт Гвискард је ипак ишао у Драч, и на тај начин је обезбедио улаз у Византију. Трупe Роберта Гвискарда су продрле дубоко на територију Византије, прошавши кроз Епир, Македонију и Тесалију, и опседнувши Ларису. На територији јужне Италије услед деловања присталица цара, дошло је до изазивања устанка, што је довело до тога да је током пролећа 1082. године Роберт Гвискард морао да напусти територију Балкана, након што је команду нормандијском војском препустио сину Боемунду. Дошло је до јачања отпора Византије током времена, тако да су се Нормани повлачили услед притиска царске војске. Током времена од стране Млечана, као царевих савезника, запоседнут је Драч. Чињеница је да је Роберт Гвискард успео да савлада устанак и поново ступи у акцију, али је на почетку 1085. године преминуо услед куге.²³ Након

¹⁸ Alexias IV 2,5 (27.28)

¹⁹ Alexias IV 4,6-8

²⁰ Alexias IV 5,3 (9.10)

²¹ Alexias IV 5,3 (11)

²² Шарл Дил, *Византијске слике*, Београд, 1991, 306.

²³ Острогорски, *Историја Византије*, 337.

његове смрти на територији јужне Италије Византија се током дужег времена ослободила од Нормана.

Оближње јужнословенске државе имале су значајну улогу у рату између Византије и Нормана, услед тога што их је борба коју су водиле велике силе око превласти на Јадрану погађала. Нормани су добили подршку од Дубровника и осталих градова Далмације, а изгледа да им је и Хрватска дала подршку. Са друге стране, Византији је подршку пружио краљ зете Константин Бодин. Упркос томе, током одлучујуће битке за Драч, он није учествовао, већ се са својим трупама повукао и тиме дао допринос поразу византијске војске. Константин Бодин је даље борбе између Византије и Нормана искористио како би обезбедио проширивање своје власти на територије Рашке и Босне.²⁴

²⁴ Острогорски, *Историја Византије*, 338.

2. Византија уочи Првог крсташког рата

Византијско царство, најчешће познато под називом Византија, представљало је државу која је саму себе сматрала као државу Римљана, обзиром да се развила непосредно из позноантичког Римског царства, и да притом није постојао историјски прекид. Према правилу, период постојања Византијског царства био је одређен хронолошким границама у оквиру којих је град Византион (Истанбул, Цариград, Константинопољ), као Нови или Други Рим, представљао престоницу и средиште цара Византијског царства, односно периодом од 330. до 1453. године.²⁵

Смрт Василија II, који је припадао македонској династији која је владала од 867. до 1056. године, представљала је прекретницу у оквиру историје Византије. Наступа доба епигона, када је Царство, према спољном свету живело од славе претходне епохе, док је у свом унутрашњем развоју подлегла снагама феудалне дезинтеграције. Након великих ратова Нићифора Фоке, Јована Цимскија и Василија II, на сцену је наступио период мира, који је био необичан када је реч о историји Византије. Током овог периода изгледало је да је Византија непобедива, али је управо током овог мирног периода дошло до љуљања државног система који је основан од стране Ираклија, и последњи пут брањен од стране Василија. Слаби наследници Василија нису имали ни могућности, ни воље за продуживање борбе против феудалних снага. Долази до опадања војничких и сељачких имања, слабљења одбрамбене снаге Византије, смањења пореских прихода, и битног мењања привредне и социјалне структуре. Период који је следио, представљао је производ борбе супарничких странака – провинцијске војне аристократије и цивилног племства.²⁶

Током владавине царице Теодоре над Византијом, која је била последња представница династије Македонаца, водиле су се расправе о будућем наследнику. Обзиром да је Теодора била старица, и да се њена смрт очекивала сваког дана, а није имала потомство, логичан след је био одабир новог цара. Доста њих је покушавало да

²⁵ Јоханес Кодер, *Византијски свет – Увод у историјску географију источног Медитерана током византијске епохе*, Београд, 2011, 9.

²⁶ Острогорски, *Историја Византије*, 304.

изврши утицај на Теодору везано за именовање наследника. Од стране Лава Стравоспондила Теодора је убеђена да за новог цара именује Михаила Стратиотика. Од стране патријарха Цариграда одлука Теодоре прихваћена је без икаквог противљења. Као други кандидат истакао се нећак Константина Мономаха, Теодосије, који није добио подршку од народа и патријара, услед чега је дошло до његовог протеривања у Пергам.

Исак Комин је владао од 1057. до 1059. године. Након само две године владавине, Исак се одрекао власти, и Константин X Дука био је одабран као нови цар. Није познат тачан разлог због кога је он абдицирао, али постоји претпоставка како он представља жртву завере оних који нису били задовољни његовом владавином.²⁷

Константин X Дука је умро 1067. године, и иза себе је оставио малолетног сина Михаила VII Дуку. Услед чињенице да је Михаило био малолетан, његова мајка Евдокија је била регент свога сина. Током тог периода, царство је било у тешком положају, па јој је нови патријарх Јован Ксифилинос дао савет да ступи у брак са неким војним аристократом. Убрзо након тога, она се удаје за Романа Диогена, касније познатог као Роман IV. У периоду његовог царевања, Византија је била у великом броју проблема. Њено последње упориште Бари, на територији Италије, пало је 1071. године под норманску власт. Од стране Турака Селџука вршени су напади на градове Византије, услед чега је Роман био принуђен на ангажовање око 200 000 војника, са циљем протеривања Турака са територије Мале Азије. У оквиру ове групе налазили су се и нормански плаћеници, предвођени Расел де Балиулом. Дошло је до сукоба Византијаца са Турцима у близини Манцикрета на територији Јерменије. Приликом битке, бојиште је напуштено од стране Нормана, услед чега су Византијци били препуштени сами себи. Они су током почетка били у предности и победа им је била на дохват руке. Међутим, од стране Романовог супарника Андроника Дука дошло је до проширивања лажне вести како је цар умро, што је довело до тога да се војска услед страха разбежи. Велики број историчара сматра како је овај пораз имао кључну улогу да се Турци даље прошире на територији Мале Азије, а да је Византији том приликом задат тежак ударац, од кога више никада није имала прилику да се опорави. Михаило

²⁷ Alexander Vasiliev, *History of the Byzantine empire*, 1952, 311.

Дука, син Константина X одабран је да буде нови цар. Роман ће касније да буде ослобођен из заробљеништва, након чега ће имати покушаје повраћаја своје власти, услед чега ће да буде ослепљен.²⁸

Цар Михаило је на власти био током времена када се Византија суочавала са спољашњим и унутрашњим проблемима. Дошло је до финансијског пропадања царства, услед чега је беснео грађански рат, а истовремено су и Турци Селџуци вршили нападе на територији Византије. Услед све обимнијих проблема који су погађали царство, народ није био задовољан новим царем, услед чега је Михаило био принуђен на абдицирање. Генерал Нићифор III Вотанијат одабран је за новог цара.²⁹

Нићифор није имао част за дугу владавину Византијом, обзиром да је 1081. године срушен од стране Алексија Комнина. Када је реч о спољнополитичком плану, последице периода који је наступио са смрћу Василија II, а завршио са доласком Алексија Комнина, представљале су слом византијске власти у Малој Азији, губитак поседа Византије на територији Италије, и слабљење ауторитета Византије на територији Балкана које је било осетно. На унутрашњо политичком пољу, овај период је изазвао дезинтеграцију економско-социјалног поретка у Византији који је до тада постојао. Рад на обнављању државе, од стране Алексија I, морао је бити постављен на нове основе и нови чиниоци прерасли су у носиоце система који је он створио.

Велики број историчара сматра да је Алексије био феномен, обзиром да је успео да извуче Византију из катастрофе у којој се налазила. Породица Комнин се први пут помиње током цара Василија II, чији корени потичу из једног села у близини Хадријанопоља. Они су постали велики земљопоседници на територији Мале Азије, након чега су се прославили као ратници, при чему су се посебно истицали Алексије и његов стриц Исак Комнин. Алексије је у виду успешног вође успео у одбрањивању Византије од великог броја опасности, што га сврстава у најуспешније владаре Византије.³⁰

²⁸ Timothy Gregory, *A History of Byzantium*, USA – UK – Australia 2005, 255.

²⁹ Gregory, *A History*, 256.

³⁰ Vasiliev, *History*, 312.

Политика Алексија Комнина открила је од његових првих корака једну вештину која је изванредна. Ситуација је била више него критична: "војска упропашћена, државна каса празна, а са свих страна су наваљивали непријатељи: Нормани, Печензи, Селџуци"³¹. У почетку, он није могао да се помири са чињеницом да се целокупна Мала Азија налазила у рукама Турака. Није имао излаз осим да изгубљену територију препусти Сулејману, како би она била земља коју ће насељавати његови војници. Оваквим чином је обезбеђено привидно очување врховних права Византије, обзиром да се одржавала фикција како су Селџуци заузели територије Византије са пристанком цара³², у виду његових федерата, а не у виду суверене стране силе.

Током времена Комнина услед тешњих односа између Византије и Запада, царству су биле задате нове бриге, што је довело до тога да се они који су њиме управљали одлуче за велике освајачке планове.

³¹ Острогорски, *Историја Византије*, 336.

³² Острогорски, *Историја Византије*, 336.

3. Боемунд Тарентски

Боемунд Тарентски је рођен у Калабрији, и био је старији син норманског освајача Роберта Гвискара. Реч је о искусном ратнику који је са својим оцем имао учешће приликом преотимања Италије од Византије 1071. године.³³ Боемунд је у Алексијади представљен већ у оквиру прве књиге, уз објашење да је у рату био незаустављив и несавладив: „ Τὸν μέντοι Βαϊμοῦντον, τὸν νεώτερον τῶν υἱέων αὐτοῦ καὶ κατὰ πάντα παρεμφερῆ τῷ πατρὶ καὶ τόλμαν καὶ ῥώμην καὶ γενναίότητα καὶ θυμὸν ἀκατάσχετον“.³⁴ Са заузимањем Барија од стране Нормана 1071. године Византија је изгубила своју последњу полазну тачку на Апенинском полуострву, а заједно са њом и прилику да се директно утиче на црквене епархије у Јужној Италији и на Сицилији, који су под владавином цариградско-пољског патријарха. Деценију касније Боемунд је учествовао у походу на Цариград. Током похода Боемунд је имао једну од најистакнутијих улога. Пораз током тог похода представљао је разлог Боемундове мржње према Византицима, коју је он испољавао током Првог крсташког рата и након тога, када се отворено супротставио Алексију, цару Византије.³⁵

У то време је био велики херој великог стила о чијој младости се говорило. Подручје којим је владао укључивао је све вароши и градове од Сипонта до Ориола на мору. Осим тога, све равнице и планинска подручја су му такође служили. Штавише, многе вароши и градови Апулије, као и планинска подручја Калабрије, такође су га подржали. Док је служио под његовим оцем, он је два пута присилио цара Алексија да се повуче. Први пут је то било у присуству његовог оца под зидинама Драча. Нормани под командом Роберта Гвискарда и Боемунда су се борили против Византије под командом Алексија током јуна 1081. у Драчу. Међутим, други пут се десило када се његов отац вратио у Рим и оставио да командује његовом војском у Лариси. Опсада Ларисе се десила током 1082 и 1083. године.³⁶

³³ Oleg Grabar et. al, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, 1991, 301.

³⁴ Alexias I 14,4 (34.36)

³⁵ Ангел Николов, *Между Рим и Константинопол - Из антикатолическата литература в България и славянския православен свят (XI–XVII в.)*, София, 2016, 16.

³⁶ The *Gesta Tankredi* of Ralph of Caen, translated by Bernard Bashrach & David Bachrash, USA, 2005, 23.

Гвискардова кампања против Византије у периоду од 1080 до 1085. године описана је у следећем пасусу: "У међувремену, гласник који је раније био послат, вратио се и узнемирио цара Алексеја са следећим извештајем или нечим попут тога. Боемунд, син Гвискарда, прешао је Јадран и преузео посед Македоније. Често сте искусили велику моћ овог човека. Међутим, његова снага данас превазилази оно што је некад било. У исто време, он се снабдевао са северно оружаним војницима из Нормандије и са војницима из Ломбардије. Нормани који су навикли да добију победу и Ломбарди, који су повећали њихов број, могли су бити постројени у борби. Први од ових народа долазио је као борац, док је други долазио као наплата. Оба су била ратна, али било је само две групе и свега неколико мушкараца. Штавише, они су дошли као плаћеници, или су били обавезни законом, а не њиховим вољем. Борили су се, али нису били жељни славе."³⁷

Након што је Роберт Гвискара 1085. године преминуо, Боемунд је са остатком војске вратио у Италију. Од тог периода, па све док није добио позив од папе Урбана за поход у крсташки рат, он се на територији својих поседа носио са побуњеницима и маштао о неком походу који ће бити већи. Његова одлука за прикључивање крсташима вековима касније била је препричавана у виду легенде.³⁸ Цар, када је сазнао за изненадну смрт Роберта, био је у великој мери олакшан тиме што је такав терет скинут са његових рамена; и врло брзо је окренуо своју пажњу према Норманима који су и даље имали Драч. Намеравао је да изазове раздор међу њима уз помоћ писама и других сплетки. Он је такође убедио групу Венецијанаца, који су били у главном граду, да саветују своје сународнике, Амалифијанце и друге странце који су били у Епидамну да се подвргну његовој вољи и предају му Драч. И он сам није престао да даје обећања и нуди мито са циљем да му се преда Драч.³⁹

³⁷ The Gesta Tankredi, 29.

³⁸ Пеинтер, *Историја*, 237.

³⁹ Alexias, стр. 105.

Слика 1. Боемунд Тарентски⁴⁰

Сви догађаји су били сасвим случајни. Боемунд је током једног септембарског дана посматрао велику норманску армију како пролази из северне Француске предвођена Робертом Нормандијским. Тој армији припадали су и Стефан од Блоа, који је био зет енглеског краља Виљема II и Иго од Вермоанда, који је био брат француском краљу Филипу. Они су оставили снажан утисак на Боемунда, у тој мери да он није имао оклевање да им се придружи. Током почетка похода Крсташа, Боемунд је имао око четрдесет година.

Веома је важно нагласити да је Боемунд представљао потомке Викинга, који су свега век пре вршили непрестана пљачкања и убијања на територији Француске. Током времена, многи Викинзи стопили су се са Французима, међутим ратничка жар је остала идентична. И Боемунд је био такав, његова крв је била у великој мери ратничка.

⁴⁰ <http://www.roman-catholic-saints.com/images/bohemond.jpg> (приступљено: 06.04.2018.)

Религиозни мотиви нису били једино што је Боемунда терало да се упусти у крсташке ратове. Он није могао нити да заборави, нити да преболи поход на Византију, који је био неуспешан. Боемунд је годинама чекао прилику да за себе приграби нешто више, а крсташки поход му се указао у виду идеалне прилике за то.

Након што су освојили Никеју, крсташи су извршили поделу војске на два дела. Прво део су чинили Нормани из Италије и северне Француске и били су предвиђени Боемундом, Стефаном II од Блоом и Робертом Нормандијским. Други део био је сачињен од витезова северне Француске и Лорене, који су били предвођени Готфридом Бујонским, Игом од Вермандоа и Робертом од Фландрије.

Боемунд, који је заповедао северном колоном, 1. јула је дознао од својих извиђача како им се приближава снажна војска Турака. Након тога је поред мале мочваре оставио неборце и пртљаг који је имао, а потом издао наређење пешадији да их штити. Након тога је послао гласнике како би обавестили другу колону, и започео са распоређивањем својих витезова у бојни поредак. Турска војска је била према бројном стању знатно моћнија од војске крсташа, и у потпуности сачињена од стрелаца на коњима. Они су хитро опколили витезове док су јахали око њиховог положаја, и притом их засипали стрелама не долазивши у домет њиховог оружја. Неколико група Крсташа било је у покушају напада на Турке, међутим коњаници који су били наоружани су успевали лако да се држе изван њиховог домаћаја. Обзиром да је видео да је овакав вид напада бескористан, Боемунд је издао наређење својим људима да се држе заједно у одбрани. Међутим, витезови никад нису имали спремност да остану мирни под кишом стрела, тако да је дошло до колебања бојног реда.

Истовремено, дошло је до нападања слабо наоружане пешадије, пљачкања логора и убијања небораца од стране Турака. И поред тога што стреле Турака нису имале јако дејство на тешко оклопљене витезове, осим што су их ометале и разјариле, велики број коња је био убијен⁴¹, што је довело то тога да су њихови јахачи били беспомоћни. Тада је изгледало да се крсташи налазе у потпуно безнадежном положају. Међутим, изненада су се појавили Готфрид Бујонски и његови витезови, који су одмах

⁴¹ Пеинтер, *Историја*, 237.

напали Турке. Услед напада уништена је тактика Турака, који су се нашли ухваћени између два одреда витезова. Велики број Турака је побијен, док се остатак разбежао током нереда. Велика победа која се догодила названа је битком код Дорилеја, и услед ње сломљен је дух Турака током наредног периода, тако да се они нису усуђивали на поновни напад крсташа приликом њиховог кретања у правцу Антиохије.⁴²

Примарни фокус у Гесте Танкредовом делу, *A History of the Normans on the First Crusade* током и након похода крстарења може се поделити на пет делова. Примарни фокус прве секције је на Танкредовој служби као Боемундовога другог команданта. Ово покрива период до битке код Дорилеја 1. јула 1097. Ралф почиње са објашњењем личних врлина Танкредове војне вредности и дубоке побожности које су га навеле да одустане од живота у јужној Италији, у којој доминирају Нормани, да учествују у позиву Поне Урбан II у оружаном ходочашћу. Ралф тада детаљно разматра Танкредову реакцију на разне војне и моралне изазове који га у једном тренутку доводе у директан сукоб са својим рођаком и командантом Боемундом. Овде Танкред одбацује одлуку Боемунда и других команданата крсташа да одају почаст цару Алексију у замену за војну подршку и лично богатство, тврдећи да се они продају у царску службу.⁴³

Испред зидина Никеје, Боемунд је одиграо најважнију улогу. На крају 1097. године крсташа су опколили Антиохију. Свестан чињенице да крсташа који опседају Антиохију имају много неповољнији положај услед недостака хране и зиме која предстоји, Боемунд је решио да потплати једног стражара куле. Обзиром да је град требао да припадне ономе ко први уђе на његову територију, Боемунд је пред остале бароне изнео предлог да град треба да припадне ономе ко први уђе на његову територију. На овај начин је дошло до освајања Антиохије.⁴⁴

Одмах након освајања града, турски султан Кербуга опколио је град, тако да су крсташа сада били под опсадом. Од 27. јуна Боемунд је преузео вођство над

⁴² Пеинтер, *Историја*, 238.

⁴³ The *Gesta Tankredi*, 6.

⁴⁴ Пеинтер, *Историја*, 238.

Антиохијом, а следећег дана дошло је до одигравања битке пред Антиохијом током које су крсташи у потпуности разбили војску Турака.

Након што су хришћани освојили Јерусалим 1099. године, кнежевина Антиохија и грофовија Едеса су се формално налазиле у вазалном положају у односу на краљевину Јерусалим. Упркос томе, Готфрид Бујонски није оспоравао Балдуину и Боемунду самосталност. Турци су током 1100. године заробили Боемунда, када је после дуге борбе са Турцима на планину Таурус, он пао муслиманима у руке. Након тога, они су га одвели у Јерменију, где су га затворили у Нову Цезареју, која је представљала главни град Данишмена. Реч је о утврђењу које је исувише било удаљено како би било која армија крсташа могла да допре до њега. На тај начин је обезбеђено елимисање Боемунда из борби за престо Јерусалима, које су настале након што је Готфрид Бујонски преминуо 1100. године.

Постојали су покушаји крсташа да ослободе Боемунда, упркос томе што су Ремон од Сен Жила, Стефан од Блоа и византијски генерал Таткије имали покушаје одговарања. Боемунд је међу крсташима уживао велику популарност. Султан Килиц Арслан нанео је крсташима велики пораз, услед кога је дошло до завршетка похода.

Ослобађање Боемунда је уследило када је владару Данишмена, Малику Газију, понудио да буду савезници у борби против Алексија и Килица Арслана. Услед ове погодбе Малик Газиј је доживео велике непријатности, а од стране Килиц Арслана био прозван да је издао ислам.

Током маја 1103. године Боемунд се ослободио ропства и након тога вратио у Антиохију. Након тога, он је одузео регенту кнежевине, Танкреду, све осим два мала града. Након тога, брзо је доживео пораз у бици код Харана која је вођена против муслиманске војске, 7. маја 1104. године. Услед овог пораза, Византија му је отела Тарус, Адану, као и градове у Киликији, и Латакију луку.

Боемунд је сматрао како су за њега ратови са Турцима безначајни, па је стога отишао за Европу, именујући Танкреда поново да буде регент Антиохије. Након тога је до изражаја дошла амбиција коју је Боемунд имао, а која није имала довољно простора за исказивање. У Европи је заговарао почетак новог крсташког рата, у коме би његов

циљ представљало освајање Византије. У овом плану подршку му је пружио папа Паскал.⁴⁵

Пред крај 1107. године, Боемунд је окупио добровољце које је повео на територију Албаније. Међутим, Алексије је нанео пораз Боемунду, након чега га је присилио да потпише Деволски споразум. Он је био присиљен на то да цару Алексију положи вазалну заклетву, што га је у потпуности сломило. Ана Комнин је *Деволски уговор* у целини преписала у своје дело. Анализа Деволског уговора показује да су га саставили Боемундови нормански нотари. Једини наратор у оквиру читавог Деволског споразума јесте био Боемунд, и сама Ана Комнина признаје како је тај нормански принц према свом избору и на свој начин положио заклетву.⁴⁶ Боемунд је преминуо четири године касније у Апулији, 1111 године.

⁴⁵ Georgios Theotokis, 'Bohemond of Taranto's 1107-8 campaign in Byzantine Illyria – can it be viewed as a Crusade?', (2012), 72-81, 74.

⁴⁶ Alexias I, 413.

4. Односи Византије и Нормана у Првом крсташком рату

Као највећа тема Алексијаде јавља се борба између Византије и Нормана. Она је осликана великом ратоборношћу страна које су зарађене, а првенствено Византинаца који су били сви спремни на борбу и проливање крви непријатеља "Ἄνδρες ἄλαντες οὗτοι μαχηώτατοι καὶ αἵματος ἀπογεύεσθαι τῶν ἐχθρῶν καιροῦ καλοῦντος ἐτοιμώτατοι καὶ πρὸς γέ ἔτι καὶ ἰταμοὶ καὶ ἀναίσχυντοι.⁴⁷

Током припреме за Први крсташки рат истакла се једна у то време безначајна личност, која ће да заузме почасно место у оквиру историје. Реч је о Петру Пустуњаку, кога су хроничари описали у виду сићушног, мршаваг свештеника који је имао тамну пут и био обучен у грубо сукно док је јахајући на магарцу путовао по селима и градовима, позивајући хришћане на прихватање крста и полазак у ходочаснички поход.⁴⁸ Петар Пустуњак се првенствено обраћао сиротињи, код које је изазивао одушевљење, што је довело до тога да је око себе прикупио велику војску, углавном сачињену од сељака, чланова витешке фамилије, жена и деце.⁴⁹ Његово проповедање учинило је да он буде популаран међу обичним народом, што је довело до настајања великог броја легенди везаних за њега. Једна легенда говори како се Петру Пустуњаку, на његовом ходочашћу у Јерусалим, јавио Исус Христос, који му је рекао да потражи папу, како би заједно ослободили гроб Исуса Христа од неверника.⁵⁰

Петар Пустуњак је проповеде прво држао на територији северног дела Француске, како би касније прешао на територију Немачке. Насупрот великом одзиву и Француској, на територији Немачке одзив није био велики. Осим обичних људи, војсци Петра Пустуњака придружили су се људи који су припадали високом сталежу: гроф Хју од Тубингена, гроф Хенри од Шварценберга, Волтер од Тека и три сина од грофа из Зимерна.⁵¹

⁴⁷ Alexias IV 4,3 (22.24)

⁴⁸ Рене Гусе, *Крсташка епопеја*, Нови Сад, 2004, 18.

⁴⁹ Steven Runciman, *A History of the Crusades*, New York, 1995, 122.

⁵⁰ Гусе, *Крсташка епопеја*, 18.

⁵¹ Runciman, *A History*, 122.

Петар Пустињак је са војском ишао у правцу Константинопоља, док се на територији Европе почела прикупљати професионална војска крсташа, на чијем челу су се налазили утицајни грофови из Француске или околних држава. Међу најистакнутијим грофовима тог времена издваја се Боемунд, чији је отац извршио напад Цариграда. Боемунду се у походу придружио његов рођак Танкред. Другог вођу представљао је Готфри од Бујона, који је био војвода Доње Лорене, и који је у рат пошао испуњен искреним верским заносом. Он је имао циљ да ослободи Гроб Господњи. Њему се придружио његов брат Балдуин, који је као циљ за путовање имао да почне нови живот у Палестини, а не да ослободи Јерусалим. Са њим су пошли његова жена и деца. Као трећи вођа јавио се Роберт од Нормандије, који је био син енглеског краља Виљема Освајача. Са њим је ишао Стефан од Блоа, који се за пут није одлучио самостално, већ је био натеран од стране своје жене Аделе. Следећи вођа био је Роберт II од Фландрије, који је већ био на ходочашћу у Јерусалим. Од цара Алексија добио је позив за помоћ у борби против Турака, на који се он одазвао.⁵²

Као једног од најистакнутијих вођа у Првом крсташком рату можемо навести Рајмунда од Сен Жила, који је одређеним делом представљао врховног вођу овог похода. Папа Урбан II се претходно са њим консултовао о томе да покрене крсташки рат, што представља доказ да је папа њега сматрао главним вођом. Пре поласка у рат заветовао се на то да ће свој живот положити како би ослободио Свету Земљу. Папин легат, Адеман де Пеј, ишао је са Рајмундом, и уједно је представљао духовника похода и кординатора крсташког похода. Током Првог крсташког рата представљао је главну личност која је често радила на смиривању свађа и превирања између крсташких вођа. У замену за обећану заштиту, Рајмундовој војсци се прикључила и једна већа група сиромашних цивила.⁵³ Армије су у Константинопољ дошле током периода од новембра 1096. до маја 1097. године. Цар Алексије је снабдевао армије намирницама током њиховог проласка кроз територију Византије. Између крсташа дошло је до избијања несугласица, а разлог за њихово избијање био је језик, обзиром да су они говорили или

⁵² Грусе, *Крсташка епопеја*, 32.

⁵³ Грусе, *Крсташка епопеја*, 33.

различитим језицима или другим акцентима. Осим тога, верује се да је главни разлог због кога су избиле њихове свађе питање вођства.⁵⁴

Током првих година Алексијеве владе, срећемо Јована Дуку на изузетно значајној и у политичком смислу осетљивој позицији, као дукса Драча.⁵⁵ Постоје различита мишљења о томе колико је његово присуство на тим просторима трајало. Франкопан је имао становиште како би вест Ане Комнине да је он био на овом простору током једанаест година могла бити прихваћена, и како је Јован Дука на овој позицији могао бити све до 1096. године, обзиром да се 1096. године Јован Комнин помиње као дукс Драча.⁵⁶

Услед страха од потенцијалних напада од стране крсташа, Алексије се одлучио на корак да све вође пред њим положи заклетву како неће да врше никакав вид напада на територију Византије, и како ће све градове које освоје од Турака да врате Византији. Све крсташке вође су положили заклетву, осим Рајмунда од Сен Жила, који је са царем осмислио компромис према коме ће обојица да поштују живот и част свих, и да ће све територије које су освојене бити враћене Византији.⁵⁷

⁵⁴ Jonathan Philips, *The Crusades 1095 – 1197*, Great Britain, 2002, 20-21.

⁵⁵ Peter Frankopan, *The imperial governors of Dyrrakhion in the reign of Alexios I Komnenos*, vol. 26 (2002) pp. 65- 103, 91.

⁵⁶ Frankopan, *The imperial governors*, 90.

⁵⁷ Gregory, *A History*, 262.

Слика 2. Путеви вођа Првог крсташког рата

Након што су све вође положиле заклетве, започеле су припреме да се крсташи превезу у Малу Азију. Међу крсташима се налазила и војска Византије. Док су крсташи пристизали у Цариград, и заједно са византијском војском прелазили Босфор, султан Никеје, Килиџ Арслан се није уплашио најезде, обзиром да је Франке једном крваво поразио. Он је био опчињен успехом који је постигао у тој мери да је мислио да ће иста судбина дочекати и остале крсташе. Ни његови емири нису показивали претерану

забринутост услед нове најезде Западњака, обзиром да су веровали да са њима неће да буде неких већих проблема.⁵⁸

Слика 3. Битке током Првог крсташког рата⁵⁹

⁵⁸ Амин Малуф, *Крсташки ратови у очима Арана*, Београд, 2006, 27.

⁵⁹ Scott Richardson, *Dorylaeum: The First Christian-Muslim Clash of the Crusades*, 2016, <http://warfarehistorynetwork.com/wp-content/uploads/M-Dorylaeum-Map-Dec07.jpg> (приступљено:04.04.2018.)

Војска Крсташа и Византије је заједно пребачена преко Босфора у Малу Азију. Као прва мета напада јавила се Никеја. Петар Пустињак им се придружио заједно са онима који су преживели масакр код Никеје.⁶⁰ Мануел Батумит је био на челу Византијске војске. Истовремено, цар је имао жељу да Мануел истовремено буде и вођа крсташа, али они то нису желели.

Током маја 1097. године, крсташи су се улогорили код Никеје. Вође крсташа су дефинисале 19. јун као дан када ће бити извршен коначан напад на Никеју. Напад је требао бити предвођен од стране Боемунда и Рајмунда од Сен Жила. Византијска војска сачињена од Печенеза је током ноћи⁶¹, у баркама преко језера Асканиос уведена у град, где је дошло до предаје становника Никеје. Током раних јутарњих сати био је испланиран свеопшти напад, међутим крсташи су на бедемима града затекли заставу Византије.⁶² То је био знак да је Никеја извршила предају Византицима на основу дуготрајних преговора, услед чега се код крсташа јавио осећај да су преварени. И поред заклетве дате цару Алексију да ће све освојене градове да врати Византији, крсташима се није допало што је Никеја предата. Разлог за то није чињеница што они нису имали учешће у освајању, него то што се цар усудио да води преговоре са неверницима. Крсташи су сматрали да није потребно правити добре односе са муслиманима, већ да их је потребно све побити, јер је то према вољи Бога. Постојала су два разлога због којих Византици нису имали такво мишљење. Као први јавља се чињеница да је Православље било другачије у односу на Римокатолицизам, обзиром да се оно чврсто држало Христових заповести о љубави према свим људима, па и према непријатељима. Други разлог испољио се у виду чињенице да су Грци били насељени међу арапима, и да су са њима остваривали сарадњу, како ће се касније показати они су остваривали бољу сарадњу са арапским светом него са Западнацима.⁶³

⁶⁰ Steven Runciman, "The First Crusade: Constantinople to Antioch" у: *A History of the Crusades. Volume I: The First Hundred Years* (edited by Kenneth M. Setton), Madison – Milwaukee – London, 1969, 289.

⁶¹ Runciman, *A History*, 180.

⁶² Амин Малуф, *Крсташки ратови у очима Арапа*, Београд, 2006, 29.

⁶³ Малуф, *Крсташки ратови*, 30.

Након што је Никеја освојена, дошло је време за настављање похода, и као следеће одредиште била је одређена Антиохија. Цар Алексије је склопио договор са крсташима према коме су они требали да наставе поход у правцу унутрашњости, док је византијска војска требала да буде усмерена на освајање градова који су били смештени уз обалу Црног мора. Крсташима је од Алексија додељен тежи задатак, обзиром да је пут према Антиохији био опасан, тежак и дуг. Пут према Антиохији је водио преко Дорилеје близу Ескишехира, поред река Билецика и Сангариус. Татициус је предводио мали одред војске Византије који је ишао са крсташима. Бутумир је управљао целокупном војском, односно и Крсташима и Византинцима. Након преласка Плаве реке, код села Леус, одлучено је да се изврши подела војске на две групе. Прва група, која је била предвођена Боемундом сачињена је од Нормана јужне Италије и северне Француске са трупима Стефана од Блоа и Фландрије, у којој су се налазили и Византинци. Такође су се налазили Роберт од Нормандије и Танкред. Боемундова група је морала ићи преко Дорилеје.⁶⁴

Током тог периода, Килиџ Арслан је прикупљао војску, како би извршио напад на крсташе и осветио им се. Позвао је све Турке да му се придруже у џихад, где се велики број њих одазвао. Он и његов некадашњи непријатељ Данишмендом су склопили савез, и он је на поклон добио још хиљаду коњаника. Његови шпијуни су му јавили да Франци преко Дорилеје иду за Антиохију. Обзиром да су добро познавали тај предео, они су се одлучили за то да направе заседу, због брегова који су могли да их сакрију и иза којих би могли да изврше изненадне нападе.⁶⁵ Нестрпљиво су Турци чекали на појављивање крсташа. Килиџ Арслан је када су били на видику видео да је реч о знатно мањем броју војника у односу на његову војску, што је подстакло да се још више охрабри и чак буде сигуран да ће победити. Чим се указала прилика, он је издао наређење за напад на крсташе.⁶⁶

Напад који су Турци организовали није имао негативан утицај на крсташе, и то захваљујући томе што је њихов вођа Боемунд имао прибраност. Одмах је извршио организовање витезова за одбрану, пружајући им непрестано охрабривање. Турци су

⁶⁴ Малуф, *Крсташки ратови*, 34.

⁶⁵ Малуф, *Крсташки ратови*, 32.

⁶⁶ Малуф, *Крсташки ратови*, 33.

надирали са свих страна, међутим није било одустајања од одбране код крсташа. Подршку су добијали и од својих жена, које су исто тако учествовале у одбрани, давајући им воду. У одбрани су учествовале и снаге Византије. Боемунд је послао поруку Роберту од Сен Жила да дође како би их помогао да се одбране од Турака. Одмах кад је порука дошла до Сен Жила, друга армија се одмах запутила према војсци Боемунда.⁶⁷

Након што су победили код Дорилеје, крсташи су наставили пут у правцу Антиохије, за коју је посебну заинтересованост показао цар Алексије, у складу са чињеницом да би на тај начин успео да обезбеди себи чврсту одбрану од напада Турака. Он је и даље пружао помоћ крсташима, надајући се да ће они да испоштују заклетву коју су положили и да ће му вратити Антиохију.

Код Хераклеје дошло је до сукоба са Данишмендовом војском, и тада су Турци били приморани на повлачење и препуштање градова крсташима.⁶⁸ Након што су још једном победили, крсташи су наставили свој пут. Међутим, тада се догађа раздвајање појединих крсташа.

Пред крај октобра 1097. године крсташи су дошли код Антиохије и дошло је до започињања опсаде. Изглед који је имао овај дрвени град је запрепастио крсташе. Град је био окружен са каменим зидинама и четиристопедесет кула. Западњаци су били свесни да ће бити веома тешко да се град освоји. У том периоду Јаги Сијан био је владар Антиохије. И поред свесности да га бедеми чувају од непријатеља, и да је унутар зидина снабдевен са храном, с обзиром да су постојала обрађена земљишта која су била пространа, код њега је ипак постојао страх од издаје неког из унутрашњости. Највећу сумњу уливали су му хришћани који су тада били многобројни. Услед тога, издао је наређење о протеривању свих мушки хришћана са територије Антиохије: јаковита, маронита, Јермена, Грка. Породице хришћана остале су у граду, и обећана им је заштита. У помоћ је позвао Ридвана од Алепа, који је био управник Мосула.⁶⁹

⁶⁷ August Charles Krey, *The First Crusade*, London, 1921, 114.

⁶⁸ Runciman, *A History*, 189.

⁶⁹ Малуф, *Крсташки ратови*, 37.

Занимљива је чињеница да у оквиру највећег сукоба у Алексијади, пресуду није донела ничија способност или врлина, већ глад, услед које је покошена Боемундова војска, чиме је пакосни Норманин био принуђен да пристане на услове мира.

Током вршења напада на Антиохију, од стране Крсташа је убијен велики број Турака, међутим напредак се није догађао. Након што је трајала дуга опсада, крсташки су успели у освајању Антиохије, али не захваљујући нападима и машинама за ратовање, већ захваљујући издаји једног Турчина, са којим је Боемунд имао тајне преговоре. Страхови Јаги Сијана су се обистинили, и Антиохија је пала на начин ког се он највише прибојавао. Разлика је само што није био издат од стране хришћана, већ од стране муслимана Фируза, који је био ковач оклопа и надзорник одбране кула. Међу Арапима, он је остао упамћен у виду највећег издајника муслиманског света, услед чега је од стране арапског хроничара Ибн ал Атира назван проклетим ковачем оклопа.⁷⁰

Византија јесте могла да се помири са оснивањем краљевине Јерусалима у Палестини, међутим није могла да се помири са тиме да Боемунд има кнежевину у Антиохији. Појављивање норманске кнежевине на територији Сирије на непосредан начин погађало је интересе које је имала Византија, са тим што од стране Боемунда нису биле скриване намере које је имао, тако да је ускоро отворио непријатељство. Са друге стране, он је у исто време био принуђен на ратовање са Турцима, обзиром да је и њима сметала кнежевина крсташа на територији Антиохије, што је цару Византије у значајној мери олакшало посао.⁷¹

Алексијева испуњеност гневом или обузетост срџбом која га је терала на акцију даље описана је у стиховима Алексијаде: „Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, πλήρης θυμοῦ καὶ φρονήματος ὢν, λύων τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· «Πρὸς ἄριστον, ἔφη, τὸ παρὸν τραπόμεθα· τὰ δὲ γὰρ κατὰ τὸν Βαϊμοῦντον αἴτις κατασκευόμεθα».“⁷² Наведена реченица је у тој мери упечатљива обзиром да се налази на самом крају књиге XII. На овај начин је дата предност борби Алексија против Боемунда. Борба је на одређени начин представљала његов лични обрачун са Норманином, који је у највећој мери био вођен

⁷⁰ Малуф, *Крсташки ратови*, 49.

⁷¹ Острогорски, *Историја Византије*, 344.

⁷² Alexias XII 9,7 (39.41)

гневом. Исто тако и у случају Боемунда, почетак сукоба око поседа који су новоосвојени, био је условљен пркосним понашањем које је Боемунд имао, и његовим обраћањем Кантакузину које је описано у следећем делу: Ὁ δὲ Βαϊμοῦντος θυμοῦ πλησθεὶς ἔφη· Ἄτερχρημάτων ἴσθι ὡς οὐδὲ φρούριον κατασχεῖν δυναθῆς.⁷³

⁷³ Alexias XI 11,6 (90.92)

5. Византија уочи Другог крсташког рата

Главним делом Јована Кинама обухваћена је историја Византије од 1118. до 1176. године, доба Јована II Комнина и Манојла I Комнина. Излагање у оквиру овог дела прекида се 1176. године. У оквиру најстаријег сачуваног рукописа који је у науци познат као Vat gr. 163, текст бива прекинут при крају једне стране, док се на следећој страни појављује садржај другог дела који нема никакве везе са Кинамовим делом. Вероватно је да је Кинамова Историја допирала до 1180. године, односно до смрти Цара Манојла, обзиром да писац у оквиру уводног дела изражава жељу за писањем о царевима Јовану II и Манојлу I Комнинима.⁷⁴

Садржај Кинамовог дела одговара циљу који је од стране писца постављен у оквиру уводног излагања. Реч је о приказу делатности двојице великих владара из династије Комнина. Владавини Јована II, Кинам је посветио много мање простора и дело располаже знатно мањим бројем података. Збивања су приказана на суморан начин. Обухваћена су изгледа највише због тога да би своје излагање надовезао на дела Нићифора Вријенија и Ане Комнине, чиме је дао допринос да се схвати целовита слика епохе Комнина.⁷⁵ У оквиру богате ризнице византијског културног стваралаштва XII века значајно место припада делима Теодора Продрома, аутора који је првенствено био окренут поезији. Теодор Продром рођен је између 1070. и 1075. године у Цариграду, највероватније у војничкој породици. У Цариграду стекао је високо образовање. Његова каријера започела је у самом Цариграду, где се он током млађих дана првенствено бави књижевним радом, али је истовремено радио и као учитељ који се чак бринуо и за образовање Ане Комнин. Песник је до краја владе Алексија I Комнина задржао положај и друштвени углед који је имао. До првих компликација је дошло када је стао уз Ану Комнину која је била амбициозна, услед чега је дошло до нерасположења новог цара Јована II Комнина. Од стране Алексејевог сина и наследника брзо су опроштени греси свим потенцијалним непријатељима, па међу њима и Теодору

⁷⁴ John Kinnamos, translated by: Charles M. Brand, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, New York, 1976, 4.

⁷⁵ Јованка Калић, Историјски списи - Јован Кинам, у: Јованка Калић, Божидар Ферјанчић, Нинослава Радошевић Максимовић, *Византијски извори за историју народа Југославије*, Београд, 1971, 1.

Продрому, тако да се песник вратио на двор и већ 1123. године писао стихове у част крунисања Алексија, најстаријег сина цара Јована II Комнина.⁷⁶

Несумљив углед који су имали Јован и Михаило Дука током владавине Алексија Комнина је можда најбоље потврђен сачуваним документарним извором сабора у Влахерни из 1094. године, у којима су они наведени у оквиру листе на којој су главни учесници као чланови синклита. Андријан, брат цара Алексеја наведен је на првом месту, а након њега је наведен протостратор Михаило Дука (τοῦ σεβαστοῦ καὶ πρωτοστράτορος κῦρ Μιχαῆλ τοῦ Δούκα) и севаст и велики дукс Јован Дука (τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δουκὸς κῦρ Ἰωάννου τοῦ Δούκα).⁷⁷

И поред тога што су били несумљиво угледни и важни током владавине Алексеја Комнина, Михаило и Јован Дука нису у очекиваној мери забележени у оквиру наративних извора. Нићифор Вријеније је донео вести везане за њим, осврћући се при томе на догађаје из њихове младости, кад су они били таоци Урсели од Бајеа. Ово и није необично, уколико се у обзир узме идеолошка позадина Вријенијеве историје.⁷⁸

Манојло је на почетку почео да преусмерава целокупне реторске продукције искључиво на цара, и то је представљало један од видова на који је он ограничавао утицај бочних грана комнинског икоса.⁷⁹ Наведени акти Манојла на јасан начин објашњава који утицај је имала писана, односно изговорена реч у оквиру цариградских интелектуалних кругова.

Француски византолог Шарл Дил је Манојла описао овако: "Манојло је био паметан, љубазан, племенит, он је био у исти мах и византиски василевс, учен, образован, чак и богослов, и витез са Запада. Необично храбар, он је више него и који други византиски владалац имао наклоности према западним обичајима, и Латини, којима је био у многоме сличан, дивили су му се више него ма ком другом цару.

⁷⁶ Калић, *Јован Кинам*, 174.

⁷⁷ Paul Gautier, *Le synode des Blachernes, Etude prosopographique*, Vol. 29, 1971. pp. 213-284, 217.

⁷⁸ *Nicéphore Bryennios Histoire*; introduction, texte, traduction et notes, ed. and trans. P. Gautier, Bruxelles: Byzantion, 1975, 173.

⁷⁹ Влада Станковић, *Комнини у Цариграду (1057-1180), Еволуција једне владарске породице*, Београд 2006, 236.

Веома одан раскоши и уживањима, он је испунио XII век блеском својих пустоловина. Велики политичар такође и врло славољубив, он је на целу Европу свога доба проширио своје често претеране и неостварљиве освајачке намере. Али иако је монархију, услед одвећ великог напора који је од ње захтевао, исцрпео и довео до пропасти, он ипак остаје, захваљујући величанственом замаху својих тежњи и своме истрајном напору да их оствари, последњи можда од великих владалаца који су седели на царском престолу."⁸⁰

Руски историчар Георгије Острогорски га је описао овако: "Манојло се показао као сјајан и вишеструко надарен владар. Био је рођени војсковођа и храбар ратник који није избегавао опасност, а пре свега је био сјајан дипломата и државник са великим и одважним идејама. Био је прави Византинац, прожет идејом универзалне царске власти и опседнут страшћу према теолошким дискусијама. Истовремено је, међутим читавим својим бићем био витез западнога стила и утолико је у византијској историји представљао нови тип владара. На њему се може јасно разабрати како се дубоко на византијски свет одразио додир са крсташима. Манојло је обожавао западне обичаје и неговао их је на свом двору. И његова су два брака са западним принцезама допринела томе да је византијска царска резиденција добила ново лице. У комнинској палати завладала је атмосфера ведрине и животне радости. То више није била она величанствена раскош оријенталног стила која је окруживала византијске царе у великој палати на Златном рогу, већ лака, витешка елеганција западног стила. Одржавали су се витешки турнири у којима је суделовао сам цар - за Византинце не обичан и страни спектакл. Странци са запада све су јаче овладавали сценом и заузимали високе положаје у Царству на трајно незадовољство Грка."⁸¹

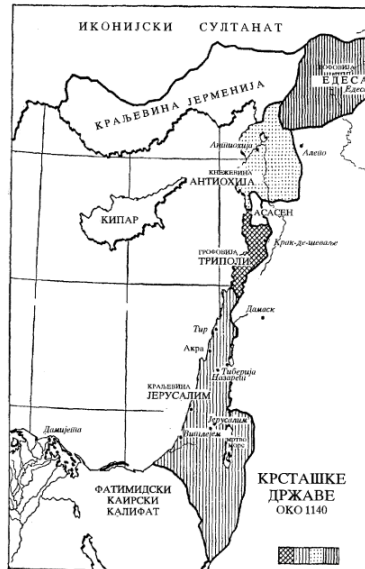
⁸⁰ Шарл Дил, *Историја Византијског царства*, http://site-364088.mozfiles.com/files/364088/Sarl_Dil_-_Istorija_vizantijskog_carstva.pdf (приступљено:31.03.2018.), 72.

⁸¹ Острогорски, *Историја Византије*.

6. Односи Византије и Нормана у Другом крсташком рату

Крсташи су током Првог крсташког рата основали три државе: грофовија Едеса, кнежевина Антиохија и Јерусалимска краљевина. У периоду после Првог крсташког рата основана је грофовија Триполи. Током периода између Првог и Другог крсташког рата непрестано су се одигравали ратови између крсташких држава и разних муслиманских владара.

Други крсташки рат, вођен од 1147. до 1149. године, био је други велики крсташки рат из Европе, као католичког света против ислама.⁸² Други крсташки рат је почео 1147. године, као одговор на пад грофовије Едесе, који се догодио 1146. године. Реч је о округу основаном током Првог крсташког рата од стране краља Балдуина из Булоња 1098. године. Иако је то била прва крсташка држава која је основана, она је такође прва пала.⁸³

Слика 5. Крсташке државе пред Други крсташки рат⁸⁴

⁸² John Kinnamos, 71.

⁸³ Paulo Magdalino, *The empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, UK, 1993, 5.

⁸⁴ Пеинтер, *Историја*, 240.

Други крсташки рат објавио је папа Еуген III и био је први од крсташких ратова који су водили европски краљеви, француски краљ Луј VII и немачки краљ Конрад III, који су имали помоћ од бројних других европских племића. Војске два краља марширале су одвојено широм Европе. Након преласка византијске територије у Анадолију, обе војске су посебно поражене од стране Турака Селџука. Главни западњачки хришћански извор, Одо из Деуила и сиријски хришћански извори тврде да је византијски цар Манојло I тајно ометао проглашење напретка крсташа, нарочито у Анадолији, где је наводно намерно наложио Турцима да их нападну. Луис и Конрад и остаци њихове војске стигли су у Јерусалим и учествовали у неадекватном нападу на Дамаск у 1148. године. Крсташки напад на истоку био је неуспех за крсташе и велика победа за муслимане. На крају ће имати кључни утицај на пад Јерусалима и довести до Трећег крсташа крајем XII века.

Манојло је имао планове настављања очеве политике, тако да је 1146. године допро до зидова Иконија. Међутим услед Норманског напада и Другог крсташког рата био је приморан да своју пажњу усмери на другу страну.⁸⁵

Највећи део текста у делу Јована Кинама посвећен је Манојлу I Комнину. Реч је о добу о коме Кинам пише са много више сигурности, пошто је највећи део збивања сам посматрао или је имао могућности да се о њима обавештава од других учесника. Захваљујући свом службеном положају, он је веома добро био упознат са приликама у држави. Доступан му је био и архивски материјал. Кинам је био ватрени бранилац политике Манојла Комнина. Био је обузет величином његове личности⁸⁶

Поред Јована Кинама, у непосредном окружењу Манојла Комнина налазила су седва песника која су имала сличне али нипошто не и истоветне животне судбине. Реч је о два највећа песника византијске политичке поезије XII века, Теодору Продрому и његовом млађем анонимном савременику, који је обично називан Продром или Аноним Мангански.⁸⁷ Код Теодора Продрома долази до наступања нових промена у животу

⁸⁵ Шарл Дил, *Историја Византијског царства*, http://site-364088.mozfiles.com/files/364088/Sarl_Dil_-_Istoriya_vizantijskog_carstva.pdf, 75. (приступљено: 31.03.2018.)

⁸⁶ Калић, *Јован Кинам*, 2.

⁸⁷ Влада Станковић, *Срби у поезији Теодора Продрома и Анонима Манганског*, ЗРВИ, vol. XLIII, (2006) 437-450, 437.

након доласка Манојла I Комнина на власт. Иако је током првих година владавине Манојла задржао поверење цара, песник је већ 1144/5. године живео у манастиру св. Павла, а пред крај живота се замонашио. У изворима византијске историје XII века постоје подаци и о другом песнику који се такође звао Теодор Продром, али који је био нешто млађи у односу на свог истоименог претходника. Иако постоји доста сличних момената у животопису наведене двојице истакнутих песника, важно је да се нагласи да постоји мање тога што је познато о делу Теодора Продрома млађег. Рођен је у оквиру угледне и богате престоничке породице крајем XI века, али се ништа не зна о његовом животу до 1140. године, када ступа у службу севастократора Андроника, млађег сина цара Јована II Комнина и у њој остаје све до севастократорове изненадне смрти. Након тог догађаја песник је прешао у службу Андроникове удовице Ирине, па чак одлази са њоме у прогонство 1144. године, али се убрзо, заједно са својом заштитницом, враћа у Цариград.⁸⁸

Манојло је одлучио да настави политику својих предака, уз настављање борбе против Нормана, међутим ту га прекида Други крсташки рат. Услед царевих сукоба са западњацима, Нормани су добили повод за обнављање својих давних напада на источној обали Јадрана и да нападну друге територије Византије. Током јесени 1147. године, услед одбијања Манојла да своју ћерку уда за норманског престолонаследника, Нормани су се појавили у Архипелагу, и притом опустошили Еубеју и Атику, опљачкали Тебу и Коринт. Нормани су године након тога напали Крф, међутим Манојло Комнин са својом флотом која је бројала око осам стотина галија био је заузет биткама на Дунаву са Мађарима. У оквиру описа борбе за острво Крф 1148. године, које је од стране Византијаца изгубљено неколико година раније, Јован Кинам је изнео једно интересно запажање. Ромејски одреди били су предвођени од стране Стефана, који је био зет Манојла Комнина. Опсада острвске тврђаве је текла повољно, обзиром да је командант Византије наредио постављање дугих лествица, које су биле више од бедема, како би преко њих продро у утврђење. Међутим, Нормани су огромним камењем разбијали мердевине, а једно парче је погодило и ранило Стефана, који је од последица касније преминуо.⁸⁹ И поред тога што је био на самрти, он је имао захтев да

⁸⁸ Ферјанчић, *Теодор Продром*, 174.

⁸⁹ Радивој Радић, *Страх у позној Византији 1180-1453*, Београд, 2000, 182.

се настави опседање. Он је издао заповед млађем сину Андронику и другим командантима. Иако су византијски војници већ били на зидинама, и надамак томе да победе, Нормани су успели да се одбране, чиме је у редовима Ромеја настала општа пометња. Реч је о типичном случају када након погибије војног комаданта настаје страх, колебање и расуло у оквиру његове војске.⁹⁰

Манојло је на почетку затражио савез са Млечанима, како би се борио против Нормана, и то је платио широким уступцима. Међутим, између две државе све више је долазило до неслагања. Грци су били раздражени надменошћу и лакомисленошћу Млечана, док су Млечани били забринути за Манојлове смерове на територији Италије. Након што је Манојло заузео Анкону и освојио Далмацију, она је схватила да је њена превласт на Јадрану у опасности. Из тог разлога раскидање односа било је неизбежно.⁹¹

⁹⁰ Радић, *Страх*, 183.

⁹¹ Шарл Дил, *Историја Византијског царства*, http://site-364088.mozfiles.com/files/364088/Sarl_Dil_-_Istorija_vizantijskog_carstva.pdf (приступљено:31.03.2018.), 77.

7. Византија и Нормани након Првог и Другог крсташког рата

Услед неуспеха крсташког рата дошло је до поновног зближавања између Византије и Немачке. Након што се вратио из Азије, Конрад III био је лепо дочекан у Цариграду, и притом се обавезао да ће заратити против Рожера II. Млечани су пружили подршку антинорманској коалицији, и помогли цару Византије приликом враћања Крфа 1149. године. Упркос томе, последице крсташког рата су се и даље осећале, у корист норманског краља, и на штету византијског цара и његовог немачког савезника. План византијско-немачке офанзиве на територији Италије био је осујећен дипломатском противакцијом коју је предузео Рожер II. Од стране норманског краља склопљен је савез са војводом Велфом, кога је подржао у борби коју је водио против Штафуоваца, услед чега је Конрад III морао да се врати у Немачку. Истовремено, од стране Рожера II били су потпомагани Срби и Угари који су се борили против Византије. Услед тога је Манојло 1149. године морао да ступи у борбу против Рашке у којој је настала побуна, а након тога је дошло до избијања рата са Угарима, који је представљао први рат у другом низу ратова између Византије и Угарске. Рожер II нашао је савезника у Лују VII, краљу Француске, који је био огорчен на Византију, припремајући нови крсташки рат. Његовим плановима подршку су пружили Бернارد од Клервоа и папа Еугеније III, који је био у покушају одвраћивања краља Немачке да не ступи у савез са Византијом. На овај начин, дошло је до стварања јаке антивизантијске коалиције под вођством Рожера II. Упркос томе, планови за нови крсташки рат, који би уствари представљао напад Француске и Нормандије на Византију, били су спречени отпором француског витештва, и притом је Конрад III остао веран свом савезнику.

Дошло је до дељења европских држава на два табора: у једном су се налазиле Византија, Немачка и Млечани; док су у другом табору били Нормани, Француска, Велфи, Угарска, Срби, и папа у позадини.⁹²

Конрад III успео је да савлада Велфа, након чега је почео са припремама за поход на Италију. Међутим, када је требало да започне борба Византије и Немачке

⁹² Острогорски, *Историја Византије*, 360.

против Нормана, дошло је до смрти Конрада III 1152. године. Њега је наследио Фридрих I Барбароса, са којим Манојло никада није успео да се споразуме, иако су често водили преговоре. Фридрих I Барбароса супротставио се претензијама које је Византија имала када је реч о Италији. Уместо да обезбеде сарадњу против Нормана, Манојло и Фридрих су првенствено били у покушају да један другог предухитре на територији Италије.

Манојло је обезбедио учвршћивање свог положаја на територији Балкана. Рожер II преминуо је 1154. године. Овај догађај представљао је повољан предуслов да се спроведе већа акција на територији Запада, и Манојло се одлучио на предузимање офанзиве на територији Италије, независно од тога да ли ће имати подршку немачког цара. Он је 1155. године послао флоту у Анкону, одакле је започела велика офанзива Византије. Мала војска, уз помоћ норманских вазала, које је Манојло придобио за себе, дошло је до запоседања најважнијих градова Апулије, тачније цела облат од Тарента до Анконе признала је власт византијског цара.⁹³

Манојло је имао у плану остварење византијског сна, и да уз помоћ папе, по цену тога да уђе у Унију, обнови Јустинијанову и Константинову нову светску империју. Његов план је пропао већ након првог предузетог корака, услед веома јаког отпора на који је наишао споља. Услед сложеност система европских држава била је искључена могућност да се створи светска империја. Дошло је до уједињења свих заинтересованих сила за Италију против Манојла. Поред Фридриха Барбосе, непријатељски став према византијском цару био је упућен и од стране Млетачке републике. Од стране норманског краља Виљема I дошло је до преузимања против напада и 1156. године задат је пораз Византијцима код Бринздија, услед чега је дошло до брзог краја нове византијске владавине на територији Италије. Услед овог пораза, Византијци су били приморани на напуштање Италије, а 1158. године од страна цара Манојла склопљен је мир са Виљемом I, услед чињенице да је сада као непријатеља видео цара Немачке. Манојло је и даље претендовао ка светској владавини, међутим

⁹³ Острогорски, *Историја Византије*, 361.

услед склапања мира са Норманима и одласка трупа Византије са територије Италије дошло је до краја византијског сна када је реч о великој империји.⁹⁴

Манојло је према латинским државама на истоку наставио политику коју је спроводио његов отац, и том приликом је постигао заиста изванредан успех. Јерменски кнез Тор, који је био учвршћен у Киликији, био је присиљен 1158. године на покорвањем, док је од стране цара уписан међу робове Ромеја.⁹⁵

До испољавања унутрашње слабости византијске државе дошло је након смрти цара Манојла, 24. септембра 1180. године. На престолу га је наследио син Алексије II са само дванаест година. Међутим регенство је преузето од стране царице-мати Марије, која је била антиохијска принцеза, пореклом из Француске. Са друге стране, управљање државом је уствари поверено Алексију Комнину, који је био синовац преминулог цара.⁹⁶

Сјај Манојлове велике силе је веома брзо избледео. Најтежи ударац Византији био је задат од стране Нормана. Нормани су организовали велики освајачки рат против Византије. Андроник I је приступио склапању савеза са моћним султаном Саладином, који је био владар Египта, и који је након смрти сиријског владара Неуреина преузео власт на територији Сирије.⁹⁷ Истовремено је Андроник имао покушаје појачавања позиције на Западу тако што је обновио односе са Млечанима, уз обавезивање надокнађивања штете коју су претрпели током времена из догађаја 1171. године. Упркос томе, није дошло до значајног мењања ситуације. Од стране Нормана, током владавине Роберта Гвискарда, прво је нападнут Драч у јуну 1185. године. Убрзо су Нормани заузели град, а затим се норманска војска упутила према Солуну. Истовремено се тамо упутила и норманска флота, која је током пута заузела острва Крф, Кефалонију и Закинт. Било је очигледно да је Византија тада, већ неколико година након што је преминуо цар Манојло, него у време када је Алексије I Комнин "после дужег периода опадања ступио у борбу са Робертом Гвискардом. Тада је цар успео да се снажно одупре непријатељу и код Драча и у унутрашњости земље: тада Нормани

⁹⁴ Острогорски, *Историја Византије*, 362.

⁹⁵ John Kinnamos, 157.

⁹⁶ Острогорски, *Историја Византије*, 370.

⁹⁷ Острогорски, *Историја Византије*, 374.

нису ни допрли до Солуна".⁹⁸ Међутим, током овог напада Нормани нису наишли на било какав отпор, тако да су 6. августа били испред зидина Солуна. Норманска флота је 15. августа ушла у луку Солуна, и тада је започела опсада у исто време и са мора и са копна. Услед слабе одбране града, недовољног снабдевања, неспособног комаданта Давида Комнина, и чињенице да помоћ из Цариграда није приспела на време, Солун је 24. августа био покорен од стране Нормана. То је значило да је други град Царства пало Норманима у руке. Нормани су свирепо запостављали, мучили и убијали становнике Солуна.⁹⁹ У опису освајања Солуна од стране Нормана, током августа 1185. године, Никита Хонијат, је поред осталог наглаио како је део локалног становништва тражио спас у оквиру православних храмова. Међутим, Нормани нису показивали било какав вид разумевања за божије ствари, тако да ни животи оних који су се сакрили у богомоље нису били поштеђени.¹⁰⁰

Један део норманске војске се из Солуна запутио у правцу Сера, док се највећи део војске упутио према Цариграду. Истовремено, дошло је до врхунца напетости у Цариграду, тако да се 12. септембра 1185. године догодило растргнуће цара Царства од стране разјарене масе. Трагичан крај владавине Андроника потврдио је колико је његова политика била неуспешна.¹⁰¹ Никита Хонијат је са презиром описао разуларену цариградску светину која је на улицама Цариграда мрцварила василевса Андроника I Комнина, који је само три године раније био дочекан као спасилац Царства, и којем су се заклели на верност.¹⁰² Власт је преузела династија Анђела, која није припадала старој аристократији Византије.¹⁰³

Показало се да је страх од најезде Нормана, који је убрзао пад Андроника, био претеран. Услед пљачкања, војска Нормана је изгубила на својој борбеној снази, док су епидемије довеле до проређивања њених редова. Алексије Врана је успео да порази непријатеља у биткама код Мосинопоља и Димитрице у новембру 1185. године. Нормани су приступили напуштању Солуна, а касније и Драча и Крфа. Византија је

⁹⁸ Острогорски, *Историја Византије*, 375.

⁹⁹ Острогорски, *Историја Византије*, 375.

¹⁰⁰ Радић, *Страх*, 25.

¹⁰¹ Острогорски, *Историја Византије*, 374.

¹⁰² Радић, *Страх*, стр. 13.

¹⁰³ Острогорски, *Историја Византије*, 376.

међутим, коначно изгубила Кефалонију и Закинт, који су потпали под власт западних сила.¹⁰⁴ 1185. године Нормани су опљачкали Солун. Тада је Евстатије Солунски преживео заузимање града. Исте године, Нормани су поражени од стране новог Византијског цара Исака II Анђела, на обали Струме 7. септембра.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Острогорски, *Историја Византије*, 377.

¹⁰⁵ Радић, *Страх*, 29.

12. Закључак

Ратови између Византије и Нормана, односно норманских држава на територији Италије, вођени су током периода од 1050. до 1185. године. Завршили су се тако што су освојене Апулија и Калабрија.

До вођења византијско-норманских ратова дошло је као последица кризе у којој се Византија нашла средином XI века. Нормани су имали настојања да то искористе са циљем стварања феудалним поседа, које би током времена претворили у независне државе. Нормани су на тло јужне Италије дошли у виду најамничке војске. Као најуспешнији међу њима извојио се Роберт Гвискард, који је уз помоћ папе предводио Нормане када су освајали јужну Италију. Током периода између 1050. и 1071. године долази до нестајања и последњих поседа које је Византија имала са друге стране Јадранског мора. До пада Барија, 1071. године, дошло је непосредно пре него што се друга катастрофа догодила Византијском царству. Након десет година, Роберт Гвискард креће у поход на престоницу Византије, Цариград. Византијска војска 1081. године претрпела је тежак пораз у бици код Драча, када су Нормани овојили територију данашње Албаније и велике делове Грчке. Упркос томе, услед дипломатских активности византијског цара Алексија I Комнина у Италији убрзо је дошло до анулирања тих достигнућа.

Сукоби су били привремено прекинути услед крсташких ратова када је дошло до уједињавања хришћанску Европу. Нормани су представљали савезнике Византије током Првог крсташког рата. Једна од крсташких армија била је предвођена Боемундом Тарентским. Боемунд је био старији син Роберта Гвискарда. Који се са својим оцем борио током периода од 1081. године до 1085. године. Он је заслужан за победу Крсташа у бици код Дорилеја, и одиграо је најзначајнију улогу приликом заузимања Антиохије, и на тај начин постао први владар кнежевине Антиохије. Боемунд је 1107. године покренуо нови поход на Византију. Прикупио је добровољце и повео их у Албанију. Алексије му је тада нанео пораз и присилио га на мир, и том приликом је потписан Деволски споразум. Алексије је тада присилио Боемунда на полагање вазалне заклетве. Византијски цар је на почетку четрдесетих година посетио Антиохију

која му је, у складу са договору који је закључен пре него што су покренути крсташки ратови припадала. Даљи сукоби били су спречени избијањем Другог Крсташког рата. Каснији нормански покушаји да освоје упоришта на територији Балкана били су завршени неуспехом. На исти начин су се завршили и покушаји Византијаца да поврате поседе на територији Италије.

Током периода између 1185. године и 1186. године водио се последњи Византијско-нормански рат. Нормани су тада опљачкали Солун током 1185. године. Исте године, Нормани су поражени од стране новог Византијског цара Исака II Анђела, на обали Струме.

Списак извора и литературе

Извори

1. Alexias: Anna Comnena, translated by E.R.A Sewter, *The Alexiad*, London, 1969.
2. John Kinnamos, translated by: Charles M. Brand, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, New York, 1976.
3. Nicéphore Bryennios Histoire; introduction, texte, traduction et notes, ed. and trans. P. Gautier, Bruxelles: Byzantion, 1975.
4. Божидар Ферјанчић, *Теодор Продром*, у: Јованка Калић, Божидар Ферејанчић, Нинослава Радошевић Максимовић, *Византијски извори за историју народа Југославије*, Београд, 1971.
5. Јованка Калић, *Историјски списи - Јован Кинам*, у: Јованка Калић, Божидар Ферејанчић, Нинослава Радошевић Максимовић, *Византијски извори за историју народа Југославије*, Београд, 1971.
6. The Gestra Tankredi of Ralph of Caen, translated by Bernard Bashrach & David Bachrash, USA, 2005.

Литература

1. Alexander Vasiliev, *History of the Byzantine empire*, 1952.
2. Амин Малуф, *Крсташки ратови у очима Арана*, Београд, 2006.
3. Ангел Николов, *Между Рим и Константинопол - Из антикатолическата литература в България и славянския православен свят (XI–XVII в.)*, София, 2016.
4. August Charles Krey, *The First Crusade*, London, 1921.
5. Влада Станковић, *Комнини у Цариграду (1057-1180)*, Еволуција једне владарске породице, Београд 2006.
6. Влада Станковић, Срби у поезији Теодора Продрома и Анонима Манганског, ЗРВИ, vol. XLIII, (2006) 437-450.
7. Георгије Острогорски, *Историја Византије*, Београд, 1959.

8. Georgios Theotokis, 'Bohemond of Taranto's 1107-8 campaign in Byzantine Illyria – can it be viewed as a Crusade?', 2012. 72-81.
9. Jonathan Philips, *The Crusades 1095 – 1197*, Great Britain, 2002.
10. Oleg Grabar et. al, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, 1991.
11. Paulo Magdalino, *The empire of Manuel I Komnenos*, 1143-1180, UK, 1993.
12. Paul Gautier, Le synode des Blachernes, *Etude prosopographique*, Vol. 29, 1971. pp. 213-284.
13. Peter Frankopan, The imperial governors of Dyrrakhion in the reign of Alexios I Komnenos, vol. 26, (2002), pp. 65- 103.
14. Радивој Радић, *Страх у позној византији 1180-1453*, Београд, 2000.
15. Рене Гусе, *Крсташка епонеја*, Нови Сад, 2004.
16. Синди Пеинтер, *Историја средњег века (284-1500)*, Београд, 1997.
17. Steven Runciman, "The First Crusade: Constantinople to Antioch" у: A History of the Crusade. Volume I: The First Hundred Years (edited by Kenneth M. Setton), Madison – Milwaukee – London, 1969.
18. Steven Runciman, *A History of the Crusade.*, New York, 1995.
19. Timothy Gregory, *A History of Byzantium*, USA – UK – Australia, 2005.
20. Џорџ Холмс, *Оксфордска историја средњовековне Европе*, Београд, 1998.
21. Шарл Дил, *Византијске слике*, Београд, 1991.

Интернет извори

1. <http://www.roman-catholic-saints.com/images/bohemond.jpg> (приступљено: 06.04.2018.)
2. Scott Richardson, *Dorylaeum: The First Christian-Muslim Clash of the Crusades*, 2016, <http://warfarehistorynetwork.com/wp-content/uploads/M-Dorylaeum-Map-Dec07.jpg> (приступљено: 04.04.2018.)
3. Шарл Дил, Историја Византијског царства, http://site-364088.mozfiles.com/files/364088/Sarl_Dil_-_Istorija_vizantijskog_carstva.pdf, стр. 75 (приступљено: 31.03.2018.)